

Hayattan Esere

– Şehsuvaroğlu · 06 Ağustos 2012

Nurettin Topçu, Mehmet Âkif adlı eserinde; büyük adamların eserleriyle hayatlarını birleştiren adamlar olduklarını yazar: "Büyük adam, eseriyle hayatını birleştiren adamdır. Biz onda şu vasıfları arıyoruz: Önce bütün ömründe aynı kanaatin aynı imanın sahibi olan adamdır. Devirlere, zaruretlere, cemiyetlere göre değişmez, muhitine uymaz; muhiti kendine uydurur, uydurmazsa çarpışır. Cemiyetten daha kuvvetlidir; cemiyeti sürükleyicidir. Bu karaktere sahip insanların, yani değer yaratıcısı olanların bir kısmı zekâsıyla, bir kısmı kalbi ve hisleriyle, bir kısmı da iradesiyle başka insanlara ve cemiyete üstündür, yaratıcıdır, sahiptir veya velîdir. Bu üstün insanlar arasında ise bazıları her bakımdan, hem zekâ, hem duygu, hem de irade kuvvetleriyle cemiyetin insanlarına üstün durumdadırlar. İşte Âkif yaradılışın bu lûtfuna uğramıştı. Ancak onu, iradesinin ateşli tazyikiyle diğer sahalarda muvazenesizlikten koruyan pek mühim bir sebebin var olduğu da unutulmamalıdır: Bu sebep, demirden bir iradeyi ahenkdar bir ray üzerinde yürüten İslâm terbiyesi ve Allah'a imanıydı."(N. Topçu, Mehmet Âkif, Hareket Yayınları, İstanbul 1970; Dergâh Yayınları, İstanbul 1998)

Eseri ile Hayatını Buluşturan Sanatkar

Mehmet Âkif, gerçekten de hayatıyla eserini yüzde yüz buluşturmuş nadide sanatkârlardandır. O da her büyük sanatkâr gibi münzevi bir adamdır. Yalnızdır. Ama onun yalnızlığı yaşadığı cemiyetin içinde, halk içinde Hakk'la beraber olma biçimindeki gerçek sanatçının sonsuzluğa kanat çırpması gibi türünden bir yalnızlıktır. Daha eserini vermeğe başlarken, diğer şairler gibi çiçekler, kuşlar, deniz esintileri, sevgili dudakları, gecenin hüznü, güneşin doğuşu şiirinin konusu olmamış; doğrudan yaşadığı cemiyet: Küfe, Hasta, Mahalle Kahvesi, Meyhane, Kör Neyzen, Köse İmam, Seyfi Baba şiirine yansımıştır.

Âkif'in doğduğu ve yaşadığı çevre olan Fatih semtinin hemen komşusu olan Sarıgözel Mahallesi ki sonradan büyük bir yangında kül olmuş ve üzerinden Vatan Caddesi geçirilmiştir, şairin sokak dilini, tekke dilini, dergâh dilini, medrese dilini kaptığı geliştirdiği muhittir. Bu çevrede her türlü asâlet, fazilet hisleriyle birlikte; her türlü yoksulluk kültürü iç içe yaşamaktadır. Türk Edebiyatının sosyal muhtevası bakımından en zengin şairi olan Âkif'in şiirlerine malzeme olan insan çeşitliliği işte bu çevreden edindiği gözlemlere dayanmaktadır çoğunlukla. İslâmcı, sosyal adaletçi, isyancı, milliyetçi şairin şiirlerindeki insanı sanat gücüyle birleştirerek ortaya çıkardığı, işlediği müşahede sahası, eserindeki kahramanların iklimi Fatih ve yanı başındaki bu mahalle olmuştur.

Âkif'in Safahat'ındaki kahramanlar ilk önce yaşadığı mahalledeki insanlardır; onun için gerçek kahramanlardır ve sanatçıya "sanat toplum içindir" düsturu çerçevesinde sağlam, gerçekçi bir muhit bahşetmiştir. Bu kahramanlar sokak kabadayıları, külhani beyler, hocalar, imamlar, vaizler, cemaatten gerçek adamlar, müderrisler, yiğitler, sünepeler ve ondan sonra yazarlar, şairler ve geniş İstanbul çevresi aydınlar, ondan sonra da bütün bir ülke ve insanlık...

- "Simid mi istedin ağa?"

- "Yokmuş onluğum, dursun."

Mısrarlarında olduğu gibi tabii bir sokak dili ve yaşantısı;

"Geçen akşam eve geldim. Dediler:

-Seyfi Baba

Hastalanmış, yatıyormuş.

-Nesi varmış acaba?

-Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.

-Keşki ben evde olaydım... Esef ettim, vah vah!

Bir fener yok mu, verin... Nerde sopam? Kız çabuk ol!"

Ya da Seyfi Baba şiirinde olduğu gibi tam bir mahalle, konu komşu, sokak Türkçe'si ile buradaki en tabii komşular, hısımlar, insanlar...

Annesinin Âkif'in şiirleri için söylediği "incesini ipe dizmiş, kalınını sapa.." cümlesinde olduğu gibi, arûzun en ince nezahetle söylenen ve Alain'in dediği gibi bir tablo çizercesine meydana çıkarılan nazım ile en kalın, kaba sokak dili yan yana olmakla Âkif'in sanatını topluma, toplumu da sanatına eriştiren bir şiir iklimi yaratılmaktadır. Bu şiir o kadar özgündür ki, şair şiirini zaman zaman tefsir etmek ihtiyacındadır.

"Safahat'ımda, evet, şi'r arayan hiç bulamaz;

Yalınız, bir yeri hakkında: "Hazîn işte bu!" der.

-Küfe?

-Yok.

-Kahve?

-Hayır.

-Hasta?

-Değil.

-Hangisi ya?

-Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder!"

Ailesiyle, yaşadığı muhitle, İstanbul ve Osmanlı ülkesiyle, milleti ve medeniyetiyle tamamen bütünleşmiş bir gayeye adanmış heder edilmiş bir ömür ve tasannudan uzak, hüneri ancak samimiyeti olan ve doğrudan gerçek hayattan alınmış meselelere bakış tarzı.

"Bir yığın söz ki, samîmiyyeti ancak hüneri;

Ne tasannu bilirim, çünkü, ne san'atkârım."

Çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği çevre ile birlikte baba Temiz Tahir Hoca, annesi Emine Şerife Hanım, Rüştiye'deki Türkçe hocası Kadri Efendi'nin kişiliğinin teşekkülünde mühim rolleri vardır.

Safahat'ının ilk şiiri Fatih Câmii, yaşadığı iklimle babasını buluşturan bir şiirdir.

Henüz âfâk açılmadan kemâl-i vecd ile sürüklendiği camiye vardığında "lem'a lem'a dizilmiş ziyâ kavâfilini görünce" çocukluk zamanları yâdına düşer:

"Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece,

Sizinle câmie gitsek çocuklar erkence.

"Giderseniz gelin amma namazda uslu durun;

Merâmınız yaramazlıksa işte ev, oturun!"

Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.

Namaza durdu mu, hâliyle koyverir peşimi,
Dalar giderdi. Ben artık kalınca âzâde,
Ne âşkaane koşardım hasırlar üstünde!
Hayâl otuz sene evvelki hâli pîşimden
Geçirdi, başladım artık yanımda görmeye ben:
Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak;
Vücûdu zinde, fakat saç, sakal ziyâdece ak;
Mehîb yüzlü bir âdem: kılar edeble namaz;
...."

Hasırlar üstünde oynayan Âkif babasından ve Buharalı Mehmed Efendi'din kızı annesi Emine Şerife hanımdan aldıkları camide yaşanan sabah vaktidir. İlk şiir hem doğduğu, yaşadığı çevrenin camii; hem bütün bir medeniyetinin göstergesi, fethin adına inşa edilmiş ve asırların huzurunu taşıyan camiidir. Camie varışta ilk akla gelen babadır, çocukluğudur; sonra o baba eve yorgun gelir ve dalar âsûde bir uykuya ve hâtîrât-ı lâtif çekilerek hakîkatin cilvesi ortalığı sarar. Tarih, yakın çevre bir hülyâdır artık ve gerçekler apaçık karşıdadır. İşte Âkif'in şiiri budur. Bu ilk şiirin hatırlattığı aile çevresine sonra Türkçe hocası Kadri Efendi girer. Âkif hocası hakkında şöyle demektedir: "O çapta bir adam, tek nasihati ile insanın hayat istikâmetini değiştirebilir."

Ardından Hasta gelir, ilk şiiri... Gerçek can yakıcıdır. Halkalı Ziraat Mektebi okuduğu ve hocalık yaptığı okuldur. Hasta buradaki öğrencidir. Ölümcül bir hastalıktır yaşadığı ama derûnunda asalet hâlâ vardır, direnmektedir. Sonra meyhaneler, sokaklar, güreş alanları, bağlar, ovalar, meralar, ölen kardeş Selma, Seyfi Baba, Köse İmam, Kör Neyzen, memleketin gerçek insanları; sonra istibdad, hürriyet, sıkıntılar, savaşlar, gayeler, ülküler, çileler, Berlin'den Necid çöllere ülkeler ve Hazreti Ömer zamanına uzanan ve sanki hemen kapı komşusu olan kocakarı, aç çocuklar... Ve oradan Amerika'ya uzanan üd nameleri, Mr. A. B. Roosevelt'e yazılan şiir. Kafka Amerika'ya gitmeden orasını romanlaştırmış, Âkif de gelecek asrın bu dev ülkesini şiirine taşımıştır.

"...zevâli beş geçe, Boston'dan ayrılınca tiren,
Vagonda volta vuranlar dağıldılar birden.
Demek: sekiz kişilik hücre, şimdi, sâde benim...
O halde yan gelirim, dinlenir başım, beynim.
Dışarda vecd ile dönsün semâ, ufuk, toprak,
Gömüldüğüm köşe sâbit değil mi, sen şuna bak!
Aman ne zümrüt ağaçlar!... ne dalga dalga ekin!...
Çiçek mi, ev mi? Ne köyler: şehir kadar zengin!...
Yolun güzelliği lâkin!... aman ne manzaralar!...
Ne çok fabrika!...

Derken, içim yavaşça dalar;"

Zamanı ve mekânı bütün hissiyatıyla en dar çevresinden en geniş dünyaya kadar uzatan şair, kâh asırlar öncesindeki bir zaman dilimini bugün ve kendi iklimimizde yaşatırken, kâh yaşanan daracık sokağı çöllere, ABD'ye bağlayabilmektedir.

Bir hayatın bu kadar eserle içli dışlı olduğu başka bir yerde zor görülür. Âkif hayatını eseriyle eserini hayatıyla o denli karıştırmıştır ki, ikisini birbirinden ayırt edebilmek neredeyse imkânsızdır. Şair kendi hayatını ölümüne yakın - ki İstanbul Beyoğlu'nda Mısır apartmanında hasta yatarken şöyle anlatmaktadır:

"Rüştiye tahsili devremde babamdan öğrendiğim Arapça ve hususî ders aldığım Esat Dede'nin himmetiyle Farsçam kuvvetlendi. Mesnevî, Hâfız divanı, Gülistan gibi muhalledatı (şaheserleri) okuyordum. Mektepte dört lisanda Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca birinci idim. Şiiri çok seviyordum. İlk okuduğum şiir kitabı Fuzuli'nin Leyla vü Mecnun'u idi.

İlk idâdi tahsilimi veren ev ve mahalle iptidai ve rüşdî tahsilde aldığım telkinler olmuştur. Billhassa evin bu hususta tesiri büyüktür. Annem çok âbid zahid bir hanımdı. Babam da öyle.. Her ikisinin de dinî selâbetleri vardı. İbadetin verdiği zevkleri heyecanla tadmışlardı.

Rüştiye'de vezinsiz, kafiyesiz özenme kabilinden manzum parçalar karaladım. Rüştiye'yi bitirince pederim mektep ve meslek tercihinin bana bıraktı. Ben o zaman revaçta bir mektep olan Mülkiye'yi tercih ettim. Üç senelik idâdi kısmını muvaffakiyetle tamamlayarak âli kısmına geçtim."

Hayatı ile eserini tamamen birleştirmiş; fikriyatını, sanatını, seciyesini yaşadığı cemiyetle mütemmim kılmış neredeyse bir başka şair bulmak pek zordur.

Arkadaşı ve hakkında yazılmış en güzel kitaplardan birini yazmış bulunan Süleyman Nazif bakın ne diyor:

"Tabiatın hüsn ü kubhu, Mehmud Âkif'in adese-i rü'yetine münferid sûrette aks etmiyor; o hüsn ü kubhda behemehâl cemiyetin elvâh-ı mukadderâtı da memzûcdur. Her yerde, her manzarada cemiyet-i beşeri ve bilhassa o cemiyetin şu'be-i İslâmiyesini görür. O, hem tahkiyede hârikulâde kudret ve tasvîr ü ihsâsta tekellüfsüz ve cûşacûş belâgatler gösteren bir şair, hem eşyayı ve vekayi'i ruhlarına ve serâirine nüfûz eden nazarlarla gören bî-menend bir râsiddir. Mehmed Âkif gibi şiirlerini bizzat yaşamış olan şairlerin mahiyet ve kıymetleri, eserleri serâpâ okunduktan sonra anlaşılır. Yazılarının yalnız bir veya birkaçını görerek hüküm vermek, bir vücudun tek bir uzvunu tedkik ilehe'yet-i mecmuası ve meselâ bir kemiğe bakarak beşerenin güzelliğini teşhis etmeye çalışmak gibi bî-sûd ve nâ-kâfidir." (Süleyman Nazif, Mehmet Akif, Milli Hareket Yayınları, İstanbul 1971, s:85)

Mehmed Âkif'i besleyen kaynak klasik kültürümüz, Divan edebiyatı, Âşık tarzı edebiyatımız, tasavvuf kültürü, İmparatorluk cemiyeti, çözülüş döneminin pratiği, koca bir tarih ve medeniyet ile Doğu manzum hikâyeciliği -özellikle Sadi'nin etkisi yanında Batı realizmi, naturalizmi, İslâm ideali, Devlet ve millet ve her ikisinin trajik günleriyle müsbet bilimler tahsilidir. Bütün bu kaynaklara bir de şairin çok nadir insanda bulunan gerçek samimiyet duygusu, yine çok nadir sanatçıda bulunan hayat ile eser arasında bu kadar bütünlük teşkiline imkân vermiştir.

Akif'in Yüksek Karakteri ve Ülkücülüğü

Mehmed Âkif Ersoy'un Türk düşüncesi içindeki yeri, hem akıl, ilmi, rasyonalizmi öne çıkararak ve terakkiye mani olmayan İslam ve onun birliği, onun asrın idrakine söyletilmesi cehdini samimiyet başta olmak üzere lirik ve estetik biçimde terennüm etmesi yanında; yeis girdabına sürüklendiğimiz en karanlık

günlerde bile taşıdığı ülkücülük karakteriyle tarif edilebilir.

"Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak

Alçak bir ölüm varsa, eminim budur ancak"

diyen Âkif, ülkücülüğün zirvesindeki isimdir. Bir medeniyet dirilişçiliği mânâsına gelen ülkücülük, medeniyetlerin bir kültür üst sistemi olarak doğrudan din coğrafyası ile örtüşmesi yüzünden dinde yenileşmeci karakterini Mehmet Âkif'te bulur.

"Din, insanlığın en eski, en derin, en köklü, en besleyici duygu ve düşünce kaynaklarından biridir. Bütün dünya tarihinde dinden ilham alan yüzlerce büyük sanatkâr, filozof, âlim ve aksiyon adamı vardır. Dinin en büyük düşmanı olmakla beraber, bir bakıma marksizmin arkasında da dini doğuran temel duygular ve imajlar vardır. ... Şu muhakkak ki Tolstoy ve Dostoyevski gibi büyük dindar edipler yetiştirmiş olan Ruslar, mistik heyecanlarını marksizme taşıdıkları için bu kadar aşırıya gitmişlerdir. Avrupa'da rasyonel bir fikir sistemi olan marksizm, Rusya'da mistik bir yaşayış hâline gelmiştir. Beşerî duygular, tıpkı enerjiler gibi çeşitli şekillere girebiliyorlar.

Türkler, bin yıl İslâmiyeti dolu dolu, derinliğine ve genişliğine yaşamışlardır. Son bin yıllık târihimize ve hayatımıza İslâmiyet şekil vermiştir. O bizim kollektif gayrişuurumuzun temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Eski şekiller onun serbest bir tarzda ifade edilmesine engel oluyor. Derine, kaynağa gitmemizi güçleştiriyor. Orta çağdan kalma şekillerin ötesinde, Yunus ve Mevlânâ'nın kendi çağlarında buldukları alev gibi bir yanar merkez vardır ki, biz işte onu bulamıyoruz.

Yenilik kendisini her şeyden önce üslupta gösterir. Yunus ve Mevlânâ islâmiyeti yeni bir şekilde yaşayarak yeni bir üslup yaratmışlardır. Âkif'in üslubunun yeni olması da dini yeniden yaşamasından dolaydır. Şahsen eski üslupta basmakalıp dinî bir yazı gördüm mü, okumaya lüzum görmüyorum. Çünkü bu, onu yazanın dini yeniden yaşamadığını gösteren en açık delildir." (Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruh, Hareket Yayınları, İstanbul 1974, s.152-153)

"Arûzu türkçeleştirmek ve konuşma diline yaklaştırmak husûsunda en büyük muvaffakiyeti, Mehmed Âkif gösterdi: Türk arûzunu onun kadar başarı ile ve onun kadar tabîi kullanan, konuşma dilini arûz kalıplarına o kadar kolaylıkla sokan hiçbir şâir yoktur; Fikret'in yapmak isteyip de tamamıyla yapamadığını, Âkif gerçekleştirdi." (Fuad Köprülü, Edebiyat Araştırmaları, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1986, s. 359)

"Hece vezninin arûzunkine yakın bir âhenk te'min edemeyeceğine inanmış olan Mehmed Âkif'i (Sırât-ı Mustakîm, 1326, nu. III, s.118), nazmı lüzûmundan fazla nesirleştirdiği için" tenkit edilebilir bulan Köprülü daha sonra hecenin ve tekrar Yahya Kemal'le arûzun dolayısıyla eski edebiyatın yenileştiği görüşündedir.

Âkif sadece arûzun ve sade Türkçe ile eski edebiyatın yenileştiricisi olmakla kalmamış; o aslında "Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı" prensibi ile de yenileyici stratejisini kesinleştirmiştir. Onda iradenin dâvâsı, isyanın ahlâkı ve eskimez pörsümez yeninin medeniyet dirilişçiliği anlamındaki mücadele ruhu "ülkücü" Âkif'i edebiyat tarihimizin de, düşünce dünyamızın da 20.yy'daki en büyük temsilcisi yapmaktadır. O hem halka en yakın, aynı zamanda da yüksek karakteri ile yalnız başına bir sanatkârdır. O değerlerinin yılmaz savunucusu, ama aynı zamanda bunları ilimle yenileştirme cehdinde bir ediptir. "Âkif bugün Türkiye'de en çok okunan ve sevilen şairlerden biridir. Bunun sebebi, onun, hakikî bir

ihtiyaca cevap vermiş olmasıdır. Âkif, İslâm dininin beşerî ve ebedî kıymetleri ile çağdaş medeniyet arasında köprü kurmuş olanların en başarılılarından. Çağdaş medeniyete karşı koyan, halkın din duygusunu ilim ve teknik ilerlemeye engel olacak tarzda istismar eden 'yobaz'lara karşı da Âkif ve Âkif gibi düşünenler, dini toptan ilga etmek isteyenlerden daha iyi mücadele edebilirler. Zira selim akıl sahibi halk, onları kendisine daha yakın bulur." (Mehmet Kaplan, Nesillerin Ruhu, s.127)

Elbette ki Âkif'in fonksiyonu yobazlıkla mücadelenin ötesindedir. İslâm medeniyetinin yeniden dirilişi için bir ülkücü karakter ile karşı karşıya olduğumuzun farkında olmalıyız. Bu ibda ve inşa gayretini gerektiren ve sadece şiirle altından kalkamayacağımız derin bir yenilenme hareketidir.

Ebu Davud'un bahsettiği "her asırda dinî hayatı yenileyecek bir müceddidin geleceği" inancını da içine alan medeniyet dirilişçiliği ve dinî yenilenme Âkif'ten Said-i Nursî'ye kadar uzanır.

"Asrın şartlarına göre İslâm'ın yeniden yorumlanması şeklindeki teceddüt anlayışını Mehmed Âkif, "Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı" şeklinde ifade etmektedir.

Görünüşe göre, asrın idrakinden kastedilen, zamanın hâkim bakış açıları, ölçüleri ve ilkeleridir ki, bunlar da Batı kültürü tarafından tayin edilmiştir. Bunlara dayanarak İslâm'ın teorik yapısı değerlendirilip, yüceltilmiş, Müslüman cemiyetlerin hâlihazır durumları da aşağılanmıştır. Sistemli bir bütün kurulamamakla birlikte, bu gayretlerle, İslâm düşüncesini aydınlatma ve arındırma yolunda faydalı gelişmeler kaydedilmiştir.

Ancak, beklenen sosyal gerilim yaratılamamıştır. Çünkü, bir fikir akımı olarak gelişmiş, renkler kazanmış ama bir iman hareketi olamamıştır; öyle doğmamıştır. Bu, bir bakıma İslâmî duyuş ve düşünce biçimlerinin dışarıdan, sırf zihnî açıklamaları idi; yani, hayata geçirilememiş doğruları ihtiva ediyordu. Hâlbuki dinî hayatın yenilenmesi, İslâm'ın idraki ile hayatın yeniden görülmesi, kavranması ve değerlendirilmesi yani yaşanması ile mümkündür. Bunun da hareket noktası iman tazelemektir. İman hamlesi ile idrakler tazelenir, görüş, kavrayış ve yorumlama gücü artar. İmanın aydınlığına kavuşan idrak, ölçülerini ana kaynaklardan alarak dünyayı kavrar. Dünyası da dar, sınırlı, gelenekte katılaşmış değildir; rahattır, geniştir. "Asrın idraki" olarak isimlendirilen, insanın genişlemiş olan problem sahalarıdır. Yani asrın idraki, bakış açılarını, ölçüleri değil, problem sahalarını vererek hayat sahasının genişlemesine hizmet edecektir.

Bir fikir akımı olarak İslamcılık, tecdid-i iman için zihnî bir hazırlık olarak kabul edilebilir. Ancak, hadiseye iman tazelemekle başlanması gerektiğini sezen ve ömrünü bu yola vakfeden tek ve son Osmanlı aydını Said-i Nursî olacaktır." (Nevzat Kösoğlu, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, Ötüken, İstanbul 1990, s. 763)

Dinimizi ve medeniyetimizi hurafelerle kilitleyen yobazlığa karşı, yine o din ve medeniyet değerlerine sarılarak onları yeniden üreterek ve gerçek anlamda içselleştirerek mücadele etme tekniğini bize öğreten Âkif, Türk ülkücülüğünün yani Türk'ün ruh köküne sarılarak yeniden yükseltilmesinin belli başlı adresleri arasındadır. Türk düşünce çizgisinin Namık Kemal'den başlayarak ortak çizgisi Osmanlıcık-İslamcılık-Türkçülük tarzlarına rağmen medeniyetin kaynağı demek olan İslâm'ın yeni problem sahalarında yeniden yaşanması; yeni bakış açıları, ilkeler ve üsluplar kazanması elbette ilk başta, geleneğe uygun olarak şiirde kendini göstermekte; sonradan diğer disiplinlere yayılmaktadır. Bu açıdan Nevzat Kösoğlu'nun yaptığı gibi Âkif'in Said-i Nursi ile buluşturulması da anlamlıdır.

Ama Akif'in bugün üzerinde durulması gereken asıl yönü onun ekonomi politikasıdır. Çünkü Akif'in yüksek karakterini ve ülkücülüğünü benimseyen Nurettin Topçu için de onun bu yönü önemlidir. Akif'in ekonomi politikası sosyalizmdir. Aynı zamanda bu evrensel çıkış projesi olarak yani emperyalizm tahlili için de yararlıdır. Zira İngiliz emperyalizmine karşı çıkabilmek için (geçen asırda İngiliz emperyalizmi yani Çanakkale'ye saldıranlar; bu asırda İngiliz Yahudi Medeniyetidir. Bu konuda Teoman Duralı'nın aynı isimdeki kitabına müracaat...) şüphesiz onun kapitalist karakterini çözümlenmek gerekmektedir.

Mehmet Âkif'in Fikriyatı ve Ekonomi Politikası

Mehmet Âkif hakkında en çok biyografi denemesi yazılan, hakkında en çok tartışma yaşanan şairimizdir. Şiirleri, sanat anlayışı çok tartışıldığı gibi fikriyatı, ekonomi politikası de tartışmalıdır. Onu liberal bulandan seküler bulana kadar çok yazarımız var. Gerek İslamcı, milliyetçi, millî, gelenekçi, postmodern İslamî kanattan; gerekse sol, ulusal, Marksist, Kemalist kanattan olsun birçok yaratıcı aydınımız onun pozitivist, realist, pragmatist, rasyonalist, sekülarist, modernist gibi batılı yakıştırmalarla kimliğini tahlil ederlerken yine aynı kanatlardan kimileri de ekonomi politik görüşünü liberalizm, kimileri de sosyalizm olarak vasıflandırdı.

Edebi kişiliği ve sanata bakışı konusunda sanatın toplum için olması gerektiği ortak kanaati elbette yaygın.

Onun edebiyat ve fikir inşasında geleneğin önemli bir yeri var. Sarsılmaz imanının ve küçük yaşta aldığı Kuran eğitiminin üzerine Fransız edebiyatı, Doğu kültür ve edebiyatları ufuk açıcı olmuş. Namık Kemal başta olmak üzere kendi ülkesi ve kendine yakın nesil fikriyatının şekillenmesinde önemli rol oynamış. Bu tabiidir ve olması gerektir. Sonra Abduh'tan Afgani'ye Abdürreşid İbrahim'den Musa Carullah'a, Muhammed İkbâl'den Reşid Rıza'ya yaşadığı çağın ülkesi dışındaki İslam mütefekkirleri ufkunda açılım yaratmış. Yine kendi ülkesinden Said Halim Paşa ve Mustafa Sabri'ler onda bir terkibe kapı aralamış. İzini sürdüğü Namık Kemal nasıl Fransız ihtilâlinde ve batıdan etkilenmesi gerektiği kadar etkilenmiş ve fakat doğrudan teslim olmayıp yarışmacı bir karakterle kendi dininden, tarihinden, şeraitinden, geleneğinden, lugatından karşılıklar bularak dünyayı ister istemez saran rüzgâra karşı kavramsal inşa geliştirmişse Âkif de bunu yapmağa gayret göstermiştir.

Türk tefekkür tarihine bakacak olursak şairlerin diğerlerinden çok daha önce ve kalıcı olarak inşacı olduklarını görürüz. Yesevi'den Yunus'a, Mevlana'dan Nabi'ye, Namık Kemal'den Mehmet Âkif'e bu böyledir.

"Asrın idrakine söyletmeliyiz İslamı" gibi çok tenkit edilen mısranın Mevlana'nın "yeni şeyler söylemek lazım cancağazım" veya Hacı Bayram Veli'nin "ben dahi yeniden yaratıldım taş u toprağ arasında" formülasyonuna bağlı olmadığı ileri sürülebilir mi?

"Fikir plânında Âkif'in en orijinal tarafı, tenkitçiliğidir. Onun şiirinin özelliklerinden biri olan hiciv, Safahat'ta, batılının haçlı zihniyeti için, doğuyu ezen, sömüren, medeniyet adına ölüm makineleriyle gelen batılılar için kullanılmıştır. Fakat asıl mühimi, bu hicivlerin, bu ağır tenkitlerin daha çok müslümanlar için kullanılmasıdır. Hiçbir fikir adamının, kendi mensubu olduğu zümrenin insanlarını bu kadar ağır tenkid etmiş olduğunu bilmiyorum. Bu, Mehmed Âkif'in samimiyetinin en büyük delilidir. Ve

galiba bugün de Mehmed Âkif'e duyduğumuz ihtiyacın temelinde bu çeşit bir samimiyetin eksikliği bulunmaktadır."

Prof. Dr. Orhan Okay, 'Mehmed Âkif-Bir Karakter Heykelinin Anatomisi' adlı eserinin önsözünde böyle yazıyor.

"Tevekkülün hele, mânâsı hiç de öyle değil,
Yazık ki, beyni örümcekli bir yığın câhil,
Nihâyet oynayarak dîne en rezil oyunu;
Getirdiler, ne yapıp yaptılar, bu hâle onu!"

**

"Kadermiş öyle mi? Hâşâ bu söz değil doğru.
Belânı istedin, Allah da verdi.. Doğrusu bu.

Çalış dedikçe şeriat çalışmadın durdun
Onun hesabına birçok hurâfe uydurdun!
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya!

Zamanıdır oturup, şimdi herze dinlemenin;
O yâve-gûları hâlâ, adam deyin beğenin!
Sarıklı milletidir milletin başında belâ...

Hudâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hudâ;
Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete hâ? »

"Mehmed Âkif'in Safahat'tan önce yazdığı, neşredilmiş veya yakınları elinde kalmış şiirlerinden bildiklerimiz arasında devrin padişahını öven bir kaside, bir manzume, hatta tek bir mısra bile mevcut değildir."

"Rüşdiye'de iken Muallakat, Hafız, Sadî, Mevlâna, Fuzûlî gibi doğu edebiyatlarından örnekler okuyan Âkif, Halkalı Baytar Mektebinde batı edebiyatına merak sarmıştı. Kendisi de bir şair olan Ispartalı Hakkı, onu Fransızca öğrenmeğe teşvik etmişti. Öğrenmek hususunda hırslı bir öğrenci olan Âkif kısa zamanda Fransızca'yı, hiç zahmet çekmeden, okurken zihnen tercüme edecek duruma gelmişti. Bu imkân ona Fransız edebiyatının kapılarını açtı. Hem fikir, hem şiir, hem de roman alanında başta romantikler olmak üzere bir yığın kitap okudu. Victor Hugo, Erneste Renan, Anatole France, Alfred de Musset, Lamartine, Rousseau, Sienkiewicz, Alphonse Daudet, Emil Zola, Dumas Fils severek okuduklarındandır. Bu isimlerden daha sonra makalelerinde ve dostlarıyla yaptığı konuşmalarında zaman zaman bahsetmiştir. Lirik şiirlerinde Musset, Hugo ve Lamartine'in, manzum hikâyelerindeki tasvirlerinde de Daudet ve

Zola'nın tesirinin izlerini görmek mümkündür." (Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Akif Ersoy, İş Bankası, İstanbul 1986)

Ya ekonomi politiği?...

Nurettin Topçu'ya göre Mehmet Âkif sosyalisttir. Fakat bu sosyalizm, Topçu'nun târif ettiği sosyalizmdir ve tarihî materyalizm ile alâkalı olmayıp nevi şahsına münhasırdır.

Safahat'ın 2. kitabını ele aldığımız bölümde de görüleceği gibi bizim toplumcu şair diye tanımladığımız Mehmet Âkif'i doğrudan sosyalist bir âbide olarak takdim eder Topçu. Âkif'in Hasta şiirinin yer aldığı bölümde gerçekten de hiçbir sosyalist şairin erişemediği bir sosyalist şiirin inşası söz konusudur.

Fakat şiirinin hissiyatı, fakir fukaranın hamiliği gibi kimi Âkif ve Topçu çizgisinde oldukları iddiasında olanların ileri sürdüğü gibi acaba Âkif de Topçu gibi bir yanılısama içinde miydi, yoksa bu ekonomi politiği tercih edişleri bilinçli, sistemli bir inancın, metodlu bir zihinsel çözümlemenin eseri miydi?

Topçu'nun açıkça dile getirdiği sosyalist söylem çerçevesini Âkif'de göremiyoruz. Fakat Topçu'ya göre Âkif doğrudan onun sosyalist fikir sistemini teşkil edenlerin başında gelmektedir.

Âkif Nasrullah Camii'ndeki vaazında sosyalizmin hedeflerine ne kadar uyan bir fikiryatımız olduğunu açık yüreklilikle dile getirmekte, bolşevizme de bu yüzden gerek olmadığını izah etmektedir. Nurettin Topçu'nun sosyalizmi de böyledir. O da komünizme karşıdır ve Anadolu yahut Türk sosyalizminin komünizme ihtiyaç duymadığını ama korkmasına da gerek olmadığını hatırlatmaktadır.

"Avrupa hükümetlerini titreten Bolşevik tehlikesi, bizler gözlerimizi açmak suretiyle âlem-i İslam hakkında tehlikeli değil, bilakis istifade olunacak bir fırsattır. Çünkü evvela bizde Bolşeviklik zuhurunu yahut hariçten sirayetini hazırlayacak sebepler yok. Ne sermaye sahiplerimiz, ne bankalarımız, ne amele meselemiz, ne arazi meselemiz mevcut değil. Saniyen bütün harekâtımızı, muamelâtımızı tanzim eden şariatımız sosyalistlerin, Bolşeviklerin bundan asırlarca sonra belki bulabilecekleri düsturların, esasların en insani, en ulvi, en fitrî, en şefik, en rahim şeklini ihtiva etmektedir. Binaenaleyh Bolşeviklerin Garp medeniyetini yıktıkları gün bizim esaslı hiçbir şeyimiz sarsılacak değildir. Sarsılsa sarsılsa Avrupalıları körü körüne ve hiç lüzumsuz yere taklit ederek aldığımız birtakım şeyler sarsılacaktır ki zaten bugünkü felaketimizin en birinci sebebi o mefasidin harim-i mevcudiyetimize sokularak hayat-ı içtimaiye ve siyasiyemizi zehirlemesidir. O halde bizim Bolşeviklerden korkmamıza mahal olmadığı gibi, Bolşevik olmaya da ihtiyacımız yoktur."

Hatta daha ileri giderek Bolşeviklerle düşmanımın düşmanı dostumdur ittihazınca ittifak edebileceğimizi söylemektedir.

"Biz elimizdeki şariatın ahkâmına, esâsât-ı fâzilasına tamamiyle sarıldığımız gün yakamızı kurtarmış oluruz. Evet, düşmanın düşmanı dost olmak itibariyle müşterek, mütekebil menafî dairesinde Bolşeviklerle ittifak edebiliriz. Garp'ın âlem-i beşeriyeti, bilhassa biz Müslümanları ezmek için kuvvet almakta oldukları o melun zulüm müesseselerini yıkmak hususunda Bolşeviklere yardım da ederiz. Artık bu ittifakın zamanını, zeminini, dairesini, bu muavenetin derecesini tayin etmek, tabiidir ki, selâhiyet sahiplerine aittir. O cihetleri onlar düşünsünler, onlar halletsinler. Böyle bir ittifaktan biz ne kadar istifade edersek, Ruslar da o derecede müstefid olacaklardır. Çünkü ihmal edilemeyecek bir kuvvet olduğunu demincek söylediğimiz İslam âlemi kendileriyle müttefik olmak şöyle dursun, bitaraf kalmakla

bile Bolşeviklere pek kıymetli muavenette bulunmuş olur. Buna mukabil şimdiye kadar şimalden, cenuptan, şarktan, garptan mahsuriyet içinde kalan Müslüman milletlere de böyle bir ittifakın vereceği faydalar inkâr olunamaz. Henüz silah tedarik edememiş olanları silahlanacaklar, arkalarından emin olarak önlerindeki düşmanı denize dökmeğe, asırlardan beri kaybettikleri istiklali ele geçirmeğe muvaffak olacaklardır."

Sonuç Yerine

Bugün evrensel İslam fikriyatında sosyalizm üzerine ne yazık ki yeni terkiplerin, tahlillerin, tenkitlerin izlerini göremiyoruz. İslamcılık düşüncesi de bundan nasibini kanamadı. Hele hele Kalvinizmin İslamcılık düşüncesini istila ettiği bugün Akif'in, Topçu'nun, Bedizüzzaman'ın, Gökalp'ın, hatta Namık Kemal'in ayarında birkaç mütefekkir bulabilmemiz neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Akif'in İslam ve Türk düşüncesi açısından önemi İstiklal Marşı polemiğinin ötesine ne yazık ki geçemedi. Bugün Türk Ocakları'nın 100. yılında milliyetçilerin ve hatta bütün İslam ve Türklük dünyasının Akif'in ekonomi politiği çerçevesinde bir yeniden değerlendirme yapabilmesi bütün meselelerin fevkinde bir önemi haizdir.

MHP Genel Başkanı Dr. Devlet Bahçeli, Bursa nutkunda "bakkal amca" üzerinde durdu. Mahalle ekonomisinin önemine işaret etti. Berber, kırtasiyeci, kitapçı, bakkal, kasap, manav ve mahalle halkının oluşturduğu ekonomi politiği ve sosyo psikolojik çerçeveyi vurguladı. Derununda evrensel ve ideolojik bir alt yapı olmasına rağmen insanlar o kadar zihinsel çözümlenmeden uzaklaşmışlardı ki, sayın genel başkanın anlattığı şeyler çoğunluğun tuhafına gitti. Kendi partisinden bile anlattıklarını anlayan çok az adam çıkmıştır.

Neden? Çünkü çağdaş liberalizm dini hafsalamızı o kadar kuşatmış, dimağımızı o kadar işgal etmiştir ki, onun metodolojisinin, öngörüsünün, söylem birliğinin dışında düşünmek ve laf etmek sizi otomatikman toplum dışına itebilmektedir.

O yüzden iki siyasi parti MHP ve HAS Parti, ekonomi politik olarak mevcut kapitalist-kalvinist düşünce kulüplerinin dışında toplumcu bir ekonomi politiğe sahip olsalar da gerek fikriyatı modelleme ve halka erişirme, gerekse kendi kadrolarına bunu özümsetme problemi yaşamaktadır.

Oysa ki, geçen yüzyıldan daha ziyadesiyle anti-empyralist söyleme ve eyleme ihtiyaç olduğu gibi, ona karşı zihinsel bir yapılanmaya yani gerçek sosyalist bir ekonomi politiği kavramsal inşaaya ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç gerçekte iman tazelenmesi kadar önemlidir.

Haziran seçimleri alelusul sürüklenen bir seçimdir. Gerçek seçim, Türk'ün yani Müslüman'ın hakiki ekonomi politiğinin inşası için 'evet' veya 'hayır' reyinin gerçekten gözlenebileceği seçim olacaktır. Yine Âkif'in dediği gibi; insan ya cesedinin peşinde sürüklenen bir zillet, yahut Allah'adanan bir ruh, maneviyatının peşinde koşan bir fazilet olacaktır.

Geçmiş bin yılda yaşanan krizlerden, Haçlı Seferlerinden, Çanakkale'den çok daha büyük bir tehlike ile karşı karşıyayız. Öncekilere karşı mücadele, ruhumuz ve imanımız ayakta olduğu ve ekonomi politiğimiz özümsemiş olduğu için daha kolaydı. Ama ilk defa karşılaşılan bir tehlike var: Kalvinizm.

O yüzden Bursa nutkunda Sayın Bahçeli'nin bahsettikleri ile Sayın Kurtulmuş'un özel sohbetimizde paylaştığımız görüşler (henüz layık veçhile kamuoyuna sunulmasa da), yakın gelecekte Büyük Doğu'nun da hakiki Büyük Birliğimizin de var olma yok olma iradesi açısından önemli açılımlardır. Bu iki siyasi

partinin temsil ettiği ekonomi politiği son yüzyılın en önemli evrensel fikrî açılımı addetmek lazımdır. Fakat eksik kalan bir şey var.

O da şudur: Her ikisinin de kadrolarının, sahip oldukları ekonomi politiğin bilincinde ve bilgisinde gösterdikleri atalettir. Bu atalet, eğer bir aksiyon programına dönüşürse; Türkiye'nin, doğal olarak da İslam dünyasının yeniden dirilişı için ümitvar olabiliriz.

Dr. Lütfü ŞEHSUVAROĞLU